

Giddens ve Küresel Demokrasi

Ezgi Germeç Tanrıverdi*

Özet

Küreselleşme, ekonomiden politikaya, kültürden toplumsal bütünleşmeye kadar hemen her alanda etkisini gösteren bir kavram olarak son dönemin en çok tartışılan konularından biri olmuştur. Yeni sosyoloji teorilerinin güçlü temsilcilerinden, ulus-devletlerin ve ulus-devlet kurumlarının yeniden yapılandırılması görüşünde olan Giddens'in demokrasi kavramı çerçevesinde yaptığı değerlendirmeler konuya yeni bir sosyolojik bakış açısı kazandırmıştır. Makalede, demokrasinin küreselleşmeden etkilenip etkilenmediği ve ulus-devlet demokrasisinin yerini yeni bir demokrasi anlayışının alıp almayacağı soruları Giddens'in düşünceleri ışığında yanıtlanmaya çalışılmıştır. Kısaca, sosyolojik bakış açısıyla küreselleşme olgusu ve demokrasinin geleceği Giddens'in görüş ve düşünceleri çerçevesinde incelenmesi sonucunda küreselleşmenin demokrasi ve kurumlarını yeniden yapılandırılması gerektiği görüşü ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Giddens; Demokrasi; Küreselleşme;*

Giddens and Global Democracy

Ezgi Germeç Tanrıverdi*

Abstract

Globalization becomes one of the most debatable subjects in the recent epochs, as a concept that takes effect almost every area from economics to politics, from culture to social integration. One of the most powerful representatives of new sociology theories, Giddens, who supports the idea of the necessity of reconfiguration of nation-states and their establishments, brings a new sociological aspect to the subject within the framework of democracy concept. In this paper, in the light of ideas of Giddens, the questions like "how is democracy affected by the globalization" and "will a new conception of democracy take the place of democracy in nation-states" are tried to be answered. Briefly, as a result of examining the globalization phenomenon and future of democracy within the framework of views and ideas of Giddens, the idea of "the necessity of reconfiguration of democracy and its establishments" appears from a sociological aspect.

Keywords: *Giddens; Democracy; Globalization;*

* Öğretim Görevlisi, Sakarya Üniversitesi, ezgitan@sakarya.edu.tr

Giriş

Küreselleşme, son yıllarda farklı anlam ve değişik nitelendirmelerle üzerinde en çok tartışılan kavramların başında gelmektedir. Günümüzde küreselleşmenin ne olduğu, gerek uluslararası düzeyde ve gerekse ulusal ve ulus-altı düzeylerde ekonomik, politik, toplumsal ve kültürel açılardan yarattığı olumlu-olumsuz etkileri, özellikle küreselleşme olgusu karşısında ulus-devletlerin durumu ve geleceği hakkında değişik görüşler ileri sürülmekte ve bu konularda tartışmalar sürmektedir.

Küreselleşme, yalnızca akademik çevrelerde değil, birçok alanda tartışılan bir olgudur. Günümüzde hiçbir olgu küreselleşmeden bağımsız olarak ele alınamaz olmuştur. Küreselleşme sürecinde toplumların yeniden yapılanmaya başlaması, ulus-devletlerin yeniden yapılanma ve yeni düzene uyumlu duruma getirilme çalışmalarının varlığından söz edebiliriz. Bu bağlamda sosyal kuramcıların küreselleşme olgusuna farklı yaklaştıklarını hemen söyleyebiliriz. Düşünürlerden bir kısmı, küreselleşme yanında tavır alarak ulus-devletin sonunun geldiğini iddia ederken; bir kısmı, küreselleşmenin süper güç olarak adlandırılan ülkeler ile piyasalar ve belli çıkar odakları tarafından yaratılmış sanal bir olgu, dünyanın kurulu düzenini ve özellikle ulus-devleti yıpratmaya yönelik bir süreç olduğunu ileri sürmektedirler. İşte bu çalışmada; küreselleşme sürecinin yarattığı kaçınılmaz yenedünya düzeninin ‘demokrasi’ ve özellikle ulus-devlet bünyesinde yaşayan yurttaşlar üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkileri vb. konularda çağdaş sosyoloji teorisyeni Anthony Giddens¹’in, düşünce ve görüşlerine yer verilmiştir.

Küreselleşme olgusu, Dünya ölçeğinde ekonomik, politik, toplumsal ve kültürel alanlarda hızlı bir bütünleşme, benzeşme ve değişim, dönüşüm süreci başlatmış, özellikle ulus-devletin geleneksel yapısında yetki ve işlevleri açısından köklü bir farklılaşmaya yol açmış bulunmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte insan hakları, özgürlük, demokrasi, çevre korunması gibi değerler evrensel nitelik kazanırken, ulus-devlet de demokratikleşme, yerelleşme, saydamlık, katılım, güvenlik gibi konularda yeniden yapılanmaya zorlanmaktadır.

¹ - **Anthony Giddes**, 1938 doğumlu olup, günümüzün en etkili toplum bilimcilerinden biridir. Hull Üniversitesi’nde sosyoloji ve psikoloji öğrenimi gördükten sonra, yüksek lisansını London School of Economics, doktorasını Cambridge Üniversitesinde yaptı. 1961 yılında Leicester Üniversitesi’nde başladığı öğretim üyeliğini, Kanada, ABD ve İngiltere’de çeşitli üniversitelerde sürdürdü. Avusturya, Finlandiya, Almanya, İsveç, İtalya, Danimarka ve Fransa gibi ülkelerde konuk öğretim üyeliği yaptı. 1986 yılında profesör oldu. Max Weber, Emile Durkheim, Karl Marx gibi kuramcılar üzerinde çalışan, modern toplumlarda sınıf yapısı, modernlik, ulus-devlet, sosyal demokrasi, solun geleceği gibi konulara eğilen Giddens’in, çeşitli dillere çevrilmiş otuzun üstünde kitabı ikiyüzden fazla makalesi vardır. Pek çok ödül almış ve hakkında onu aşkın kitap yazılmıştır.

Bu süreçte ulus-devletin geleneksel politika araçları zayıflamakta, özellikle küreselleşmenin temel dinamiğini oluşturan yeni teknoloji, devletin örgütsel yapısı, yönetim süreçleri ve hizmet sunma biçimleri üzerinde büyük baskılar yaratmaktadır (Köse, 2003). İşte bu baskılar karşısında ulus-devletin ve demokrasi anlayışının yeniden biçimlenmesi de kaçınılmaz olmaktadır.

Demokrasi Kavramı

Demokrasi, kısaca “halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi” olarak tanımlanmıştır (TDK yayınları, s:462). Kökeni eski Yunan’a kadar dayandığı söylenen bu yönetim biçimi çağımızda tam anlamıyla uygulanmasa da birçok devletin yönetim sisteminin demokrasi olduğunu bilmekteyiz.

Ortaçağda demokrasinin ilk dikkati çeken varlık göstergesi Magna Carta ile İngiltere’de ortaya çıkmıştır. Bu sözleşme günümüz demokrasi sistemine benzer olmasa da o dönem için önemli bir adımdır. 1215 yılında kabul edilen ferman İngiliz halkının varlığını, güvenliğini ve malını koruyor, vergiyi de kurallara bağlıyordu. Akın’a göre Magna Carta’ya değin, kralın ve din adamlarının koşulsuz egemenliği varken, bu belgeden sonra halkla yönetimdekiler arasında denge oluşmasına neden olmuştur. Ülkemizde de Osmanlı döneminde Sened-i İttifak (1893) örnek olarak gösterilebilir (Akın, 1980: 281–282).

18–19. yüzyılda ülkemizdeki bu demokrasi kıpırdanmaları yine Fransa, İngiltere ve Amerika’da önemli gelişmelere sahne olmuştur. 1860 yıllarında Amerika’da kölelere belli haklar tanınması demokratik sistemin gelişimine katkıda bulunmuştur. Fransız Devrimi de en önemli demokratikleşme hareketi olarak dünya tarihinde yerini almıştır (1789 – Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi). 20. yüzyılda ülkeler arasında gittikçe yaygınlaşan demokratik yönetim biçimi doğuda ve batıda bazen kesintilere uğrayıp despot yönetimlere yerini bıraksa da günümüzde devlet yönetimi olarak birçok ülkede varlığını sürdürmektedir.

Yılmaz, bugünkü demokrasiye geçişi üç aşamada inceler; birinci aşama antik kent demokrasisi, ikincisi temsil anlayışına göre oluşturulan modern demokrasi, üçüncüsü ise, şehir devletlerinden ulusal demokrasiye geçilen sürecin benzeri olan, ulus ötesi birleşimlerle değişen demokrasisidir. Yılmaz, günümüz demokrasisine geçişte “Antik kent demokrasisi”, “modern demokrasi” ve “ulus ötesi demokrasi” olmak üzere üç büyük dönüşüm yaşandığından söz eder (Yılmaz, 2004: 224).

Yılmaz'ın aşamalandırdığı demokrasi dönüşümlerinden ilki Antik kent demokrasisidir. Antik kent demokrasisinin geliştiği dönemde doğrudan demokrasi modeli uygulanmıştır. Kura yolu ile seçilen temsilcilerin bulunduğu meclisler, bu tip demokrasisinin temel ögesini oluşturur (Bağce, 2008).

Antik demokrasi döneminde yurttaşların hepsi yönetici olabilirdi. Her yurttaş bu hakka sahipti. Antik kent demokrasisinin en güzel örneğini Atina'da görmekteyiz. Güneş, Antik kent demokrasisinin merkezi olan Atina'da demokrasi işleyişinden şöyle bahseder:

“Atina demokrasisinde amaç siyasal iktidara karşı bir özgürlük anlayışı değildir ve böyle bir amaç uğruna kurulup gelişmemiştir. Devleti yöneten de zaten halktır. Devlet otoritesine karşı bir karşı koyuşun eseri olmayan Atina demokrasisi, hiyerarşik ve baskıcı bir yönetime karşı oluşturulmuş bir devrim ya da başkaldırışın sonucunda oluşmadığından özgürlük anlayışını biçimlendiren öge yurttaşlık bilincidir. Bu sebeple Atina demokrasisini modern demokrasi anlayışının şekillenmesiyle aynı çerçevede değerlendirmek pek doğru olmaz. Atina demokrasisinde devlet değil yurttaş vardır. Yurttaşlar modern dönemde olduğu gibi yöneten ve yönetilen olarak bölünmemiştir” (Güneş, 2007).

Modern demokrasi, antik demokrasiden temsili bir yönetim sistemi olması bakımından farklılık gösterir. Ulus-devlet yapısında gerçekleşen modern demokrasi sistemi, ulus- devlet bünyesinde yaşayan her yurttaşın yönetime katılımının güçleşmesi ile temsili demokrasi biçimini almıştır. Yasaların belirlediği sürelerde seçime gidilmesi yoluyla yönetenler, yurttaşlar adına yetki kullanarak yönetime gelirler. Halk adına kullanılan egemenlik yetkisi meşrulaşmıştır.

Küreselleşme demokrasi ile yönetilen ülkeleri de yeniden biçimlendirmekte ve değişime zorlamaktadır. Çünkü ulus-devletlerin küreselleşme süreciyle ulusötesi birleşmelerle değişebilme olasılığı düşüncesi demokrasiyi de etkileyecektir.

Küreselleşme salt günümüze özgü olmayıp, insanlık tarihinin çeşitli dönemlerinde din, siyaset, toplum, ekonomi, bilim ve teknoloji alanlarında kıtalar, bölgeler ve ülkeler arası akışlarla toplumlar ve bireyler üzerinde etkinliğini sürdürerek yaşadığımız çağa damgasını vuran bir olgudur.

Modern demokrasi teorisi, eskiden çelişen kavramlar olarak görülen ulusun egemenliği ile hükümdarın egemenliği kavramlarını bir araya getirmiştir (Hinsley, 1986).

Hirst ve Thompson, modern ulus-devlet bünyesinde yapılanan demokrasi kavramını şöyle değerlendirmektedirler:

“Kendi kendini yöneten topluluk fikri çok eskilere dayanır, ama modern ulus-devlet bünyesinde farklı bir inandırıcılık kazanmıştır. Öncelikle demokrasi öncesi haliyle (toplumdan ayrı, farklı bir varlık olarak) devlet, şiddeti tekeline almış, tekbiçimli bir idari sistemi zorunlu tutmuş ve hukukun üstünlüğünün bir biçimini sağlamıştır. Devletler dış ve içteki kargaşaya karşı vatandaşlarına önemli ölçüde güvenlik sağladıkları iddiasındadırlar. Aydınlanmacı otokrasinin temellendirilmesi biçiminde gelişmiş olan bu iddia, ancak devletler temsili demokrasilere dönüştüklerinde, savaş ve barış gibi konulara prenslerin kişisel hırsları ve hükümlerine göre karar vermekten vazgeçildiğinde inanılır hale gelmiştir” (Hirst, Thompson, 2003: 207).

Modern ulus-devlet, demokrasilerinde temsili sistemle yönetimde büyük oranda bir entegrasyon sağlanabilmiştir. Aynı zamanda devletin vergi yetkisini meşrulaştırmış ve tek yönlü bir ulusal sistem getirilmiştir.

Giddens'ta Demokrasi Kavramı

20. yüzyılda kendini demokratik olarak adlandırmayan çok az devletin olduğundan söz eden Giddens, kendi demokrasi tanımını şöyle yapmaktadır:

“Demokrasi, iktidara gelmek isteyen siyasal partiler arasında fiili rekabetin yaşandığı bir sistemdir. Bir demokraside nüfusun tüm üyelerinin yer alabildiği düzenli ve adil seçimler yapılır. Demokratik katılım hakkı medeni özgürlüklerle (Siyasal gruplar ya da birlikler kurma ve bunlara katılma özgürlüğü ile birlikte ifade ve tartışma özgürlüğü) el ele gitmektedir” (Giddens, 2000; 84).

Bu bağlamda egemenliğin halkın elinde olduğu ve yurttaşların isteği doğrultusunda işleyen yönetim biçimi ile devlet ve toplumu ayırıştıran, emir almayan bir kumandan yetkisi ile yönetilen hükümdar egemenliği kavramları birbirleri ile kaynaşarak modern demokrasi teorisini yapılandırmıştır.

Sosyoloji Derneği'nin konuğu olarak geldiği ODTÜ'de yaptığı konuşmada da Giddens, küreselleşme ile demokrasinin dönüşümü konusuna değinmişti. Küreselleşmenin yalnızca ekonomik değil aynı zamanda, toplumsal ve kültürel yanının insanlığı etkilediği

düşüncesinde olan Giddens, içinde bulunduğumuz küresel çağın aynı zamanda demokratik bir çağ olduğundan söz eder. Ona göre küresel çağda demokrasi, küresel bir düşünce sistemi durumuna gelmiş, dünya çapında birkaç toplum dışında yayılmış ve her toplumun yaşamak istediği bir politik sistem konumuna gelmiştir. 1970'lerden itibaren dünyadaki demokratik yönetimlerin sayısı iki katına çıkmıştır. Bazı devletler demokrasiyi yeni yeni benimserken, demokratik rejimle yönetilen ülkeler ise demokratik kurumlarını iyice oturtmuşlardır (Giddens, 2000: 85).

Birçok ülkede demokrasi oturmuş durumdadır. Demokrasinin gelişimi küresel çağda bizi iletişim olgusuna götürmektedir. Giddens, küresel bilgi toplumunda yaşamımızın gereği ve bir sonucu olarak devletlerin eskisi gibi yurttaşlarını pasif özne olarak ele almasının güçleştiğini belirtir. Bu da yurttaşların politik sisteme daha fazla bağlanmak istediklerini göstermektedir. Küresel bilgi çağında, özellikle de iletişimin büyük olanaklar sağlaması göz önüne alındığında medyayı demokrasinin yayılmasından sorumlu tutan Giddens, oturmuş demokrasiye sahip ülkelerde bunun bazen ters etki yaptığını ve demokrasinin önemini azalttığını düşünmektedir. Medya demokrasisi, politik temsili ve siyasi partilerin önemini korumaktadır. Ancak buna karşın Giddens'ın belirttiği gibi, demokrasinin önemini azaltma eğiliminin önüne geçememektedir. Bunun nedeni, yurttaşların politikaya olan ilgisinden öte, yurttaşların politikleşmesidir.

Küreselleşme Sürecinde Demokrasi ve Üçüncü Yol

Yoğun bir biçimde küreselleşme süreci içinde kaçınılmaz olarak bulunduğumuza inanan Giddens, bu süreçte politik işleyişin de değişime uğramasının gerekliliğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Toplumsal yapının değişimi, bireyin yaşantısını etkilemekte ve bu değişimin ortaya koyduğu yeni durumlar birçok kurum tarafından yeniden değerlendirilmek zorundadır. Bunlardan biri de siyaset kurumudur. Bu bağlamda kaçınılmaz bir süreç olarak nitelendirdiği küreselleşme olgusunun ortaya koyduğu yeni toplumsal gelişmeler politik işleyiş açısından da yeni değerlendirmelere konu olmalıdır.

Giddens, daha eski dönemde yurttaşların sorunlarını gidermede başarılı olan belli başlı ideolojilerin, günümüzde yeterli olmadığı görüşündedir. Ona göre, yeterli olmayan bu ideolojiler (ki bunlar; klasik sosyal demokrasi ve neo-liberalizmdir), küreselleşme süreci içerisinde kendilerini yeni toplumsal değişim ve gelişmelere ayak uydurmak zorundadır.

Klasik sosyal demokrasi ya da neo-liberalizm bu süreç içinde ona göre, toplumsal gelişmelerin gerisinde kalmaktadır. Giddens, bu durumda kaçınılmaz olarak değerlendirdiği küreselleşme süreci içerisinde yeni dönüşümler bağlamında yeni bir politik yorum olan “üçüncü yol” projesini ortaya atmıştır.

Üçüncü Yol Teorisi Giddens’in yapılaşma teorisi ile bağlantılı bir çizgi izlemektedir (Esgin, 2005: 399). Giddens, yapılaşma teorisini geliştirirken, klasik teorilerin modernizmin toplumsal yapısını açıklamada yetersizliği düşüncesi ile hareket etmiştir. Bu tutumun benzeri üçüncü yol teorisinde de dikkatleri çekmektedir. Klasik teoriler modern dünyayı açıklamada nasıl eksik kalmışsa, küreselleşme süreci ile birlikte gelişen yenedünya düzeninde eski politik sistemler de eksik kalmıştır. Giddens, yapılaşma teorisinde olduğu gibi politik durumu da günümüz dünya düzenine uygun biçime getirmek istemiştir.

Klasik sosyal demokrasi ve neo-liberalizmin günümüz koşullarında yeterli çözümler üretememesinin nedenlerini Giddens, şöyle analiz eder: Sosyalizm ve neo-liberalizm radikal politika biçimleridir. Bu iki politik sistemin işleyişi birbirinden çok farklı da olsa, ikisi de radikal çizgide bulunmaktadır. Neo-liberalleri “muhafazakâr” olarak nitelendiren Giddens, neo-liberalizmin de tamamen muhafazakâr düşünce üzerinde yapılandığını belirtir.

Habermas’ın da bu düşünceyi paylaştığını söyleyebiliriz. “Ulus-devletle başlayıp bugüne kadar varlığını sürdüren demokrasinin artık sonuna geldiğini” (Habermas, 2002, 77) ileri sürerek, batı tipi kitle demokrasisinin küreselleşmeden etkilendiğini belirtir. Demokrasi, küreselleşme sürecine değin ulus-devlet sistemi ve ulusal ekonomi ile kurumsallaşmış iken, bugün demokrasi ulus-devletle anılma durumundan çıkmak üzeredir. Habermas, bu değerlendirmeleri, dikkat çekici bulduğu gibi, ulus-devlet çerçevesinde değerlendirilen demokrasi anlayışından dolayı, politik bir meydan okuma gibi görüldüğünü vurgulamaktadır.

“*Cemiyetin demokratik şekilde kendi üzerinde tasarrufta bulunabilmesi fikri şimdiye kadar sadece milli-devlet çerçevesi içinde ikna edici şekilde gerçekleştirildiği için millet sonrası terkip fikri siyasi arenalarımızda müşahede ettiğimiz çaresizlik alarmlarını harekete geçirmektedir. Milli siyasetin istikbalde mevzi güvenliğinin gereklerine uymaya çalışan zeki bir işletmeciliğe indirgenmesi ile siyasi mücadeleler, var oluşlarının son kalıntılarını da kaybetmektedirler.*” (Habermas, 2002: 77)

Habermas, ulusüstü birleşmelerin, ulus-devlet dışında yeniden biçimlenmiş bir demokrasi ile, demokrasiyi ulussuzlaştırma atılımlarını vurgulamak amacındadır. Habermas,

bugün neo liberalizmin yükselişine karşı ulus-devletten farklı bir demokratik yönetimle yanıt verilebileceğini düşünmektedir. Onun “dünya toplumu” olarak adlandırdığı yeni toplum, özellikle de bilgiye çabuk ulaşabilme olanağı sayesinde ulusalcılıktan uzak bir toplum tipine doğru geçiş sürecinde bulunmaktadır. Bu durumda Habermas’ı düşündüren “toplumların yeniden kendi içlerine dönmeleri olanaklı mıdır ve bu ne kadar gereklidir; gerekli ise bu nasıl sağlanacaktır?” sorusudur.

Küreselleşme olgusunun ulus-devletler ve demokrasilerini etkilediği apaçık ortadadır. Toplumların dışa açılımlarının engellenmesi için öncelikle ulus-devlet yönetimlerinin piyasaları tekrar elinde tutmaları gerekli gibi görünmektedir. Devlet yeniden bu dengeyi gözetmelidir (Habermas, 2002, 78).

Habermas, ulus-devlet ve demokrasinin alacağı yeni biçimi AB ve BM’nin rekabete etki edebilen ulusüstü bir dünya iç politikasının geliştirilme olanaklarını değerlendirerek ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu konudaki bakış açısını özellikle AB ile ilişkilendirerek aktarır. Ulus-devletlerin yapısal dönüşüm süreci içinde çıkmazları aşama geçirileceğinin yanıtlarını aramıştır.

Devletin yeniden biçimlendirilmesi, demokrasinin derinleştirilmesine, temel taşların belirlenmesine yönelik bir düşünce olarak ortaya çıkan “üçüncü yol” kavramı ve üzerine yapılandırılan politikalar aynı zamanda ulusal olması nedeniyle küreselleşmeyle birlikte nasıl bir yol izleyeceği konusunda belli bir program oluşturmuştur.

Giddens, üçüncü yol programının izleyeceği yolun taslağını oluşturmuştur. Giddens “üçüncü yol” programını şöyle açıklar (Giddens, 2000: 84):

Radikal merkez, yeni demokratik devlet, aktif sivil toplum, demokratik aile, yeni karma ekonomi, topluma katılma anlamında eşitlik, pozitif refah sosyal yatırımcı devlet, kozmopolit ulus, kozmopolit demokrasi.

Giddens’in sıraladığı bu unsurlar küreselleşmenin yarattığı süreçte yeniden biçimlenen ulus-devlet yapıları ve sosyal politikaların belirsizlik ortamından çıkarak yeni süreçte gelişebilmesi için ortaya atılmış “üçüncü yol” düşüncesinin ana hatlarını ve temel ilkelerini oluşturmaktadır. “Üçüncü Yol ve Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi” adlı kitabında Giddens, bu ana ilkeler bağlamında sosyal demokrasiyi ve üçüncü yol adını verdiği politikaları belirlemiştir. Devletin küçültülmesi ve özelleştirme yanlısı olan liberallerin

tersine, devletin yetki alanlarının genişletilmesi yanlısı olan sosyal demokratların söylemini aşma yolunda çabalar.

Giddens üçüncü yol politikalarının en temel hedefinin küreselleşmeyle birlikte bireysel yaşantılarda ve doğada ortaya çıkan önemli değişimlerde, kişilerin kendi yaşamlarını düzene sokabilmeleri bağlamında yardımcı olmak çerçevesinde açıklamaktadır (Giddens, 2000: 75).

Demokrasinin Demokratikleştirilmesi

Giddens'in üçüncü yol değerleri olarak açıkladığı ilkeler; *eşitlik, demokrasi, çoğulculuk ve sosyal politikalar* olarak özetlenebilir. Ancak Ona göre demokrasi yeterince demokratik görünmemektedir. Bu bir dengesizlik ortamı yaratmakta ve demokrasiyi krize doğru yaklaştırmaktadır. Demokrasiyi daha da "demokratikleştirme" adına devletin egemenlik alanları ya da yetkilerinin artırılması, küreselleşme karşısında varlık savaşı veren devletler için yeterli değildir. Devletlerin Giddens'a göre kaçınılmaz olarak içinde buldukları küreselleşme çağında yeniden oluşan yapılanmaya ne derece uyum sağlayacakları, devletlerin egemenlik güçlerinin niceliksel çokluğundan da önemlidir.

Giddens, küreselleşmenin yalnızca ulusal devlet yapısını değil, aynı zamanda demokrasileri de güç duruma düşürerek yeniden yapılandırılma zorunluluğu içine bıraktığı düşüncesiyle, ulus-devletlerin buna karşı koyma bağlamında yapması gerekenleri açıklamaya çalışmıştır. Bunlardan biri "*devletin kamu alanının rolünü genişletmesi*" önerisidir. Devlet giderek tüm dünyada yozlaşmaya başlamıştır ve şeffaflık, açıklık ilkeleri ulus-devletlerin politika sistemleri içinde yer almalıdır. Giddens'ın belirttiği gibi kapalı kapılar ardında yapılan anlaşmalar ve ayrıcalıklar da ulus-devletlerin gücünü kırmayı sürdürmektedir (Giddens, 2000: 87).

Bu konuda İngiltere'den örnek veren Giddens, bu ülkenin hala yazılı bir anayasası olmamasını, vatandaşların, sorumluluklarının ve devletin yetkilerinin geleneksel kurullarla ve örf ve adet hukukuna göre belirlenmesini, üst düzey yöneticilerin gizlilik adına kapalı kapılar ardında gerçekleştirdikleri eylemlerini eleştirerek, şeffaflık ve açıklık ilkesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Diğeri ise, ulus-devletlerin meşruluklarını yeniden kazanabilmek için devletin işlevlerini yerine getiren kurumların verimlilik açısından yeniden yapılandırılması gerekliliğidir. Bunun gerçekleşmesi için de iş dünyasının model alınması gerektiği düşüncesinde olan Giddens, köhneleşmiş, kırtasiye görevi gören bürokrasinin piyasa disiplinine yaklaşması gerektiğinden söz etmektedir. Bunun için kontrol, etkili denetim, esnek karar mekanizması ve özellikle de demokrasinin gelişimi açısından önemli olan çalışanların yüksek düzeyde katılımı ilkeleri -ki bunlar iş dünyasının temel ilkelerini oluşturturlar- ulus-devletlerin yeniden yapılandırılmasında dikkate değer değişikliklerdir. Bu yolla ulus-devletler küreselleşme süreci ile piyasalar karşısında yitirmeye başladıkları gücü yeniden edinebilmeye başlayabilirler.

Demokrasinin “demokratikleşmesi” için Giddens’in diğeri önerisi, yurttaşların devletle doğrudan ilişki kurabilecekleri bir sistemin oluşturulması ve yaygınlaştırılmasıdır. Halk jürileri, elektronik referandum gibi yöntemlerle kolayca sağlanabilecek olan bu doğrudan iletişim yöntemleri aynı zamanda devletle yurttaşlar arasında çoğulcu katılıma neden olacağından, Giddens’in bu önerisi demokrasinin gelişimine katkıda bulunmak açısından yerindedir. Bu bağlamda verdiği İsveç örneği dikkat çekicidir (Giddens, 2000: 89).

Giddens, bu önerinin yirmi yıl önce İsveç’te denendiğini, İsveç hükümetinin enerji politikasının belirlenmesi için vatandaşlarından öneriler aldığını bu konuyla ilgili kursa giden her vatandaşın yardımı ile enerji politikasını belirlediği örneğini vererek konuyu canlandırır. Örneği değerlendirdiğimizde yetmiş bin kişinin katıldığı bu enerji politikasını belirleme önerisinin aynı zamanda demokrasinin özünü oluşturan çoğulcu katılımı da gerçekleştirdiğinden söz edebiliriz.

Demokratikleşmenin yerel ve ulusal düzlemde gerçekleştirilmesini yeterli bulmayan Giddens, ulus-devletlerin yeniden biçimlenirken kozmopolit bir anlayışa sahip olmaları gerektiği düşüncesindedir. Kozmopolit ulus ve kozmopolit demokrasi, küreselleşme sürecinde yeniden biçimlenen devlet sistemini değerlendirirken Giddens’in sürekli kullandığı ve üzerinde durduğu kavramlar arasındadır. Ulus-devlet sistemlerinde özeliğini yitirmeye başlayan demokrasilerin yeni biçiminin unsurlarını ise Giddens şöyle belirlemektedir:

“Yeni demokratik devlet, çift yönlü demokratikleşmiş olan, kamuda canlılığı ve şeffaflığı esas alan, yönetimde verimli ve aynı zamanda doğrudan demokrasi mekanizması ile işleyen, risk yöneticisi bir devlet olmalıdır” (Giddens, 2000: 91).

Çift yönlü demokratikleşme bilinen genel anlatımıyla devlet ve sivil toplumu içine alan bir demokrasi sistemidir. Demokrasinin tam ve yerleşmiş varlığından söz edebilmek için önemli bir ölçüt olan çift yönlü demokratikleşme kavramı aynı zamanda demokrasinin olmazsa olmaz unsurları olan katılımcı çoğulculuk ilkesini de kapsamaktadır.

Olgun demokrasilerde büyük bir hayal kırıklığının yaşandığını düşünen Giddens, bu durumu “*demokrasinin paradoksu*” olarak kavramlaştırır. Politikacılara duyulan güvenin azalması, demokratik yönetimlerin yurttaşlarının beklentilerini karşılamada yetersiz kaldığının bir örneğidir. Buna karşın dünyada demokrasi rejimi ile yönetilen devletlerin sayısı gittikçe artış göstermektedir ve otoriter yönetimler artık eski güçlerini kaybetmeye başlamışlardır (Giddens, 2000: 87).

Otoriter yönetimlerin güç kaybının nedenlerinden biri de Ona göre; küresel dünya ve gittikçe gelişen teknoloji ve yeni ekonomik düzene uyum sağlayacak niteliğe sahip olmayan bir sistem olmasıdır. Bu yüzden de otoriter rejimler eski gücünü ve saygınlığını kaybetmektedirler. Sovyet ekonomisinin aşamadığı sorunlar ve aynı zamanda merkeziyetçi yapı ve esneklik gereksinimini ve sonucunda Sovyetlerde ortaya çıkan bunalımı değindiği konuya örnek olarak gösterir.

“*Demokrasinin demokratikleşmesi*” anlatımından Giddens, demokrasinin derinleştirilmesini kastetmektedir. Küreselleşme çağında ekonomi kadar politikanın da kendini yeniden yapılandırması gerektiğini savunurken, aynı zamanda demokrasinin uluslar ötesi duruma getirilmesi taraftarıdır.

Giddens, “demokrasinin demokratikleşmesi” konusunda gerçekleştirilmesi gereken belli ölçütler öne sürmüştür:

Giddens, demokrasinin demokratikleşmesi için, “*ulusal düzeyde toplanmış olan iktidarın etkili biçimde kullanılması*” gerektiği düşüncesindedir (Giddens, 2000: 90). Eskiye oranla bilgi ve iletişim toplumunda her şeyin açık biçimde dünyanın her yerinden görülebilmekte olmasına karşın, yolsuzlukların artış gösterdiğine dikkati çeken Giddens, “*demokrasinin demokratikleşmesinde yolsuzluklara karşı etkili önlemler alınması*”nı da gerekli görmektedir. Bu demektir ki, demokrasilerin derinleşebilmesi için şeffaflık önemli bir etkidir.

Bir diğer ölçüt, *siyasal partiler, sivil toplum kuruluşlarıyla ve baskı gruplarıyla daha fazla işbirliği yapmak durumundadırlar*. Modern dünyada insanların artık toplumsal

birlikteliklere ve grupsal oluşumlara daha fazla katıldıkları gözlemlendiğinde Giddens'in ortaya koyduğu bu ölçüt, demokrasinin derinleştirilmesi ve yeni yapılanan dünyaya uyum sağlayabilmesi açısından anlamlı görünmektedir.

Demokrasinin yurttaşlık kültürüyle büyük oranda ilgisi vardır. Giddens'in değindiği gibi, piyasalar ve özel ilgi grupları böyle bir kültürü yaratamaz. Demokrasilerde “*yurttaşlığın damgasını vurduğu alan hükümet tarafından besleneceği gibi, kültürel bir temele de sahip olacaktır*” (Giddens, 2000: 92).

Yurttaşlık kültürü demokrasiyle biçimlenmiştir. Giddens, iyi işleyen demokrasinin üçayağı olduğundan söz eder: *1-Hükümet, 2- Ekonomi, 3- Sivil Toplum*. Bu üçayağın dengede olması gerekir. Bunlardan herhangi biri diğerine karşı üstün konumda bulunursa, demokrasinin işleyişi bozulur. Günümüzde medyanın da büyük bir güç olduğu, toplumları ve yurttaşları etkilediği düşünülünce, demokrasinin medya ile ilişkisinden söz etmemek konunun eksik kalmasına neden olur. Bu konuda Giddens, şu değerlendirmeyi yapmamaktadır:

“*Bir yanda küresel bir enformasyon toplumunun ortaya çıkışı güçlü bir demokratikleştirici güç işlevi görürken; öbür yanda televizyon ve diğer kitle iletişim araçları, açtıkları kamusal diyalog zeminini, politik sorunları bayağılaştırıp kişiselleştirerek kendi elleriyle yok etme eğilimindedirler. Dahası, dev çokuluslu medya kuruluşlarının gelişip büyümesi, seçimle gelmeyen işletme yöneticilerinin muazzam bir gücü kontrol edebilmeleri anlamına gelmektedir*” (Giddens, 2000: 93).

Sonuç

Küreselleşme olgusu, ulus-devletin geleneksel politika araçlarını zayıflatmakta ve işlevlerini daraltmakta, özellikle sosyo-ekonomik ve politik küresel oluşumlar ve bu bağlamda uluslar-üstü birleşmeler, kurulu devlet hiyerarşileri ve örgütsel yapıları ile yönetim süreçleri ve hizmet sunma biçimleri üzerinde yoğun baskılar oluşturmaktadır. Bunlar da ister istemez ulus-devleti yeniden yapılanmaya zorlamaktadır. Bu durum karşısında özelleştirme, siyasal ve sosyal reformlar, yönetimin demokratikleşmesi ve şeffaflaşması, sosyo-ekonomik politikaların dönüşümü gibi stratejiler ulus-devletlerin temel politikaları haline gelmiş bulunmaktadır.

Demokrasinin demokratikleşmesinin artık ulus düzeyinde kalamayacağını düşünen Giddens, küreselleşme süreciyle birlikte ulusal egemenliğe dayalı demokrasinin yeterli olamayacağını belirtmektedir. Çünkü küreselleşmenin etkisiyle ulus-devletlerin egemenlik alanları da daralmaya başlamıştır. Giddens'in işaret ettiği gibi, uluslar ve ulus-devletler küreselleşme karşısında güçlerini eskisi kadar koruyamazlar da yine de bu güce sahiptirler. Ancak devletlerin yurttaşlarının küreselleşen dünya karşısında yaşamlarını sürdürürken, onlara küresel çağa uygun bir sistem getirmek durumundadırlar. Çünkü küresel güçlerle ulus-devlet vatandaşları arasında büyük boşluklar oluşmuştur (Giddens, 2000: 93). Demokrasinin artık uluslar düzeyinden ulusları aşan bir konuma geçmesinden yana olan Giddens, bu isteğinin belki pek gerçekçi görünmeyeceğini söylerken, aynı zamanda gerekli bulunduğu bu değişimin nasıl yaşama geçirileceğinin yanıtlarını aramıştır.

Demokratik sistemin ortak bir politik kültür ve ulusal kimlik yarattığı göz önüne alındığında; bütün yurttaşları aynı oranda bünyesine alan demokratik ulus-devletler, kökeni ne olursa olsun bütün yurttaşlarına kapılarını eşit olarak açmıştır. Buna karşın “çok kültürlülük” ile birlikte farklı etnik kökenlere, farklı dil ve mezheplere mensup olan bireyleri eşit haklarla bir arada yaşatmayı amaçlayan ulus-devletin bu bakımdan zor bir dönemden geçtiği düşüncesi doğruluk kazanmaktadır.

Kaynaklar

- AKIN, F. İlhan (1980), *Kamu Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, No:600, Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- BAĞÇE, Emre (2008), "Antik Yunan Kent Devletinde Demokrasi Deneyimi ve Yerel Yönetimler Üzerine", <http://www.yerelsiyaset.com/v2/index.php?goster=ayrinti&id=928>, 09.06.2008.
- ESGİN, Ali (2005), "Anthony Giddens Sosyolojisi", Anı Yayıncılık, Ankara.
- GIDDENS, Anthony (2000), "Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi", Çev. M. Özay, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- GIDDENS, Anthony (2000), "Üçüncü Yol", Çev.: Mehmet Özay, Birey Yayıncılık, İstanbul.
- GÜNEŞ, Uğur (2007), "Antik Demokrasi", http://www.apsuva.net/index.php?option=com_content&task=view&id=170&Itemid=68, 12.8.2008.
- FİNCANCIOĞLU, Yurdakul (2002), "Sosyal Demokraside Arayışlar: Küreselleşmenin Çaresi mi, Tanısı mı Üçüncü Yol", Sosyal Demokrasi Vakfı (SODEV) Yayını.
- HABERMAS, Jürgen (2002), "Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti", Çev.: Medeni Beyaztaş, Bakış Yayınları.

HINSLEY, F.H. (1986), “Sovereignty”, 2. Baskı, Cambridge: Cambridge University Press.

HIRST, Paul ve Grahame Thompson, (2003), “Küreselleşme Sorgulanıyor”, Çev, Çağla Erdem, Elif Yücel, Dost Yayınları, Ankara.

KÖSE, H. Ömer (2003), “Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü”, T.C. Sayıştay Başkanlığı, Sayıştay Dergisi, Yıl: 2003, Sayı: 49, 2003, <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der49m1.pdf>, 2008.

YILMAZ, Aytekin (2004), “İkinci Küreselleşme Dalgası-Kavram, Süreç ve Yorumlar”, Vadi Yayınları, Ankara.